

ΕΙΡΗΝΗΣ ΔΟΡΚΟΦΙΚΗ

Η ΙΗΣΟΥΕΛΑ ΒΡΗΚΕ ΤΟ ΘΕΟ ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ

(ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ ΤΗΣ ΑΛΒΑΝΙΑΣ)

19/12

ελληνική
ευρωεκδοτική

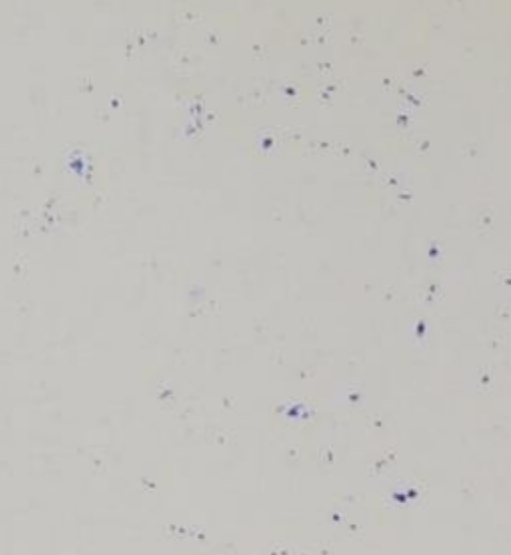
20 ←

Πεύς 199

137 2/2000

**Η ΙΗΣΟΥΕΛΑ
ΒΡΗΚΕ ΤΟ ΘΕΟ
ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ**

(ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ ΤΗΣ ΑΛΒΑΝΙΑΣ)

THEOYEA
BRIEF TO GEO
ETHN ALBANA

(REMARKS THE ALBANA)

THE
OF THE
THE
THE

ΕΙΡΗΝΗΣ ΔΟΡΚΟΦΙΚΗ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ

ΑΡ. ΕΙΣΑΓΟΓΗΣ 55958

ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΟΓΗΣ 10/9/2014

ΤΑΞΙΝ. ΑΡΙΘΜ.

Η ΙΗΣΟΥΕΛΑ ΒΡΗΚΕ ΤΟ ΘΕΟ ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ (ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ ΤΗΣ ΑΛΒΑΝΙΑΣ)

Αργυρόκαστρο

9 Ιουλίου 1991

* ΣΥΛΛΟΓΗ *
ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΠΡΙΩΝΗ
ΔΩΡΕΑ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΛΛΟΓΟ
ΚΑΣΤΑΝΙΑΝΗΣ ΠΩΓΩΝΙΟΥ

Η ΗΘΟΥΣΑ
ΒΡΗΚΕ ΤΟ ΘΕΟ
ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ
(ΕΚΑΝΗΣΤΕ ΤΗΣ ΑΛΒΑΝΙΑΣ)

ΕΚΔΟΣΗ
1992

© 1992 Για την «ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΥΡΩΕΚΔΟΤΙΚΗ» ΕΠΕ
Ναυαρίνου 14 — 106 80 Αθήνα
Τηλ. 3617.350 Fax: 3613.676

Αναπαραγωγές φιλμς: ΑΦΟΙ ΤΖΙΦΑ Ο.Ε.
Τηλ. 3636.497

Επιμέλεια Εξωφύλλου: Βαγγέλης Ελευθερίου

ISBN: 960-241-028-0

Εὔροις δ' ἄν ἀπιών καί πόλεις ἀτειχίστους, ἀγραμμάτους,
ἀβασιλεύτους, ἀοίκους, ἀχρημάτους, νομίματος μή δεομέ-
νας, ἀπείρους θεάτρων καί γυμνασίων. Ἄνιέρου δέ πόλεως
καί ἀθέου... οὐδεὶς ἔστιν οὐδ' ἔσται γεγονώς θεατῆς».

Πλούταρχος

LAVDI ZOTIT = ΔΟΞΑ ΣΟΙ Ο ΘΕΟΣ

Αφιερώνεται σε όλους εκείνους, ανώνυμους και επώνυμους, που θα βοηθήσουν να ξαναχτιστούν οι εκκλησίες μας στην Αλβανία. Που θα βοηθήσουν τους Ορθόδοξους ή τους επιθυμούντες να γίνουν Ορθόδοξοι, να στεγάσουν το Θεό τους και μαζί και τις ελπίδες τους για ένα αύριο γεμάτο ελπίδα και αγάπη στη χώρα που βγήκε από 5 αιώνων σκλαβιά και 50 χρόνων καταπίεση. Στη χώρα που παρ' όλα αυτά ο άνθρωπος νίκησε.

Lavdi Zotit = Δόξα σοι ο Θεός!

Μια απίστευτη, αλλά αληθινή ιστορία

Τίρανα, 11 Ιανουαρίου 1967. Ο ρουμανικής καταγωγής Έλληνας Gregory B. με την αγαπημένη του γυναίκα Γκαλίνα αποκτούν το μοναδικό τους παιδί: ένα ασθενικό κοριτσάκι.

Μια μουντή μέρα βρέθηκε μπροστά στο Δημαρχείο για να δηλώσει το όνομα του παιδιού. Όλη τη νύχτα δεν έκλεισαν μάτι με τη γυναίκα του και αυτή τη φορά αιτία δεν ήταν το κλάμα του μωρού. Ήταν δυνατόν στο παιδί τους να μη δώσουν ένα χριστιανικό όνομα; Ούτε ο Θεός δεν το θέλει κάτι τέτοιο. Τό 'θελε όμως το Κόμμα και... δεν είναι όλοι οι άνθρωποι ήρωες, αλλιώς οι «σοσιαλιστικές» χώρες θα ήταν μόνο φυλακές και νεκροταφεία. Χρειάζεται κάποια διπλωματία, χρειάζεται να επιβιώσεις... Βασανίζεται με όλες αυτές τις σκέψεις πηγαίνοντας στο Δημαρχείο και περιμένοντας στην ουρά να έλθει η σειρά του.

Σε μια στιγμή, αναστέναξε βαθιά· ήξερε ότι δεν υπήρχε άλλη λύση, μόνο ο Θεός αν τον φώτιζε. Έσφιξε με απόγνωστη το σταυρουλάκι που έκρυβε στην τσέπη του και ψιθύρισε ασυναίσθητα: Ιησού, Έλα! Πήγε να προσθέσει κάτι και αιφνιδίως φωτίστηκε, έλαμψε το πρόσωπό του, φεγγοβόλησαν τα μάτια του.

— Όνομα παιδιού; ρώτησε εκείνη τη στιγμή ο υπάλληλος.

— Ιησουέλα, απαντά λαχανιαστά ο ταλαίπωρος πατέρας!

— Ι-η-σ-ο-υ-έ-λ-α; επανέλαβε ο υπάλληλος ανασηκώνοντας τα φρύδια με απορία. Κάτι δεν του πήγαινε καλά, αλλά δεν του ερχόταν και στο μυαλό καμιά απάντηση. Πάντως, χριστιανικό όνομα δεν ήταν. Αυτός ήταν ήσυχος για το κεφάλι του. Και σημείωσε στα χαρτιά: «Ιησουέλα».

Τίρανα, 16 Ιουλίου 1991. Πρώτη μας μέρα στην εκκλησία των Τιράνων που την ετοιμάζουμε για τον Έξαρχο. Μεγάλη μέρα για όλους! Σήμερα πρωτοέρχεται στην Αλβανία ο Έξαρχος Αναστάσιος —επιτέλους— της ελεύθερης Αυτοκεφάλου Ορθοδόξου Εκκλησίας της Αλβανίας. Φωτογραφίζω την εκκλησία των Τιράνων —δηλαδή τι εκκλησία, τέλος πάντων, θα μιλήσουμε παρακάτω γι' αυτό. Εκείνη την ώρα δεν είχα καν σκεφθεί να γράψω για τις εκκλησίες της Αλβανίας... Πλησιάζω μια ομήγυρη γυναικών. Μιλούν με έξαψη για το μεγάλο γεγονός, για το θαύμα, που επιτέλους θα μπορούν να λατρεύουν ελεύθερα το Θεό τους...

Ξεχωρίζω μια όμορφη κοπέλα, κάπου 25 ετών. Τη λένε —δεν κατάλαβα καλά— Ι-η-σ-ο-υ-έ-λ-α, περίεργο όνομα. Μιλά αγγλικά με μια Βελγίδα δημοσιογράφο. Θά 'θελε, της έλεγε, τόσο να βρεθεί κάποιος να τη βαπτίσει· όχι, δεν έχει κάνει το μυστήριο της βαπτίσεως. Θά 'θελε να αποκτήσει μια χριστιανή μητέρα από την Ελλάδα, να την καθοδηγήσει...

Απομακρύνθηκα, αλλά δεν μπορούσα να ξεχάσω αυτό που έλεγε για μια πνευματική μητέρα να τη βαπτίσει. Έκανα κάποια νύξη στις αδελφές εθελόντριες του Ε.Ε.Σ. που ήταν μαζί μας. Όλες βάπτιζαν μικρά παιδιά — άμα αρχίσεις να βαπτίζεις στην Αλβανία δεν προφθαίνεις να δέχεσαι προτάσεις! Όπου έστρεφα να φωτογραφίσω, έβλεπα τη

γλυκιά μορφή της Ιησουέλας. Μα, επιτέλους, δεν ήρθα στα Τίρανα για βαφτίσια. Νευρίασα με τον εαυτό μου. Η ώρα περνούσε και έπρεπε να φύγουμε για το αεροδρόμιο... Μπήκαμε βιαστικά στα αυτοκίνητα, όταν ξανακούσαμε τη φωνή της: *«Μπορείτε να με πάρετε μαζί σας; Θα μπορούσα να σας διευκολύνω στις συνεννοήσεις με τις υπηρεσίες του αεροδρομίου»*. Και την πήραμε.

Την άλλη μέρα, ξεκινήσαμε για περιοδεία σε όσες εκκλησίες θα προφταίναμε να επισκεφθούμε μέσα σ' ένα διήμερο στην Αλβανία.

«Μπορείτε να με πάρετε μαζί σας και να παραμείνετε ένα τετραήμερο; Θα σας δείξω όλες τις εκκλησίες της Αλβανίας», ήταν πάλι η πρόταση της Ιησουέλας που είναι δασκάλα και έχει διαβάσει για ό,τι μας ενδιέφερε.

Έτσι, ξεκινήσαμε με την Ιησουέλα για μια εβδομάδα και με τη βοήθειά της θα σας δείξουμε εκκλησίες που λάμπουν από ομορφιά, εκκλησίες που στη θέση τους δεν υπάρχει ούτε πέτρα, εκκλησίες που στο Ιερό σταυλίζονται ζωντανά, εκκλησίες που περιμένουν το στοργικό μας χέρι να τις αναστηλώσουμε, για να στηλώσουμε την πίστη αυτών των ανθρώπων που την κράτησαν στα δύσκολα χρόνια, που κρατήθηκαν στη ζωή με την πίστη τους.

Ανήμερα των Εισοδίων της Θεοτόκου, η Ιησουέλα εισήλθε στη χριστιανική οικογένεια. Τη βάπτισα στην εκκλησία των Τιράνων και της έδωσα το όνομα της μητέρας του Χριστού: Μαρία.

The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that proper record-keeping is essential for the success of any business and for the protection of the interests of all parties involved. The document then proceeds to outline the specific steps that should be taken to ensure that all transactions are properly recorded and reported.

The second part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that proper record-keeping is essential for the success of any business and for the protection of the interests of all parties involved. The document then proceeds to outline the specific steps that should be taken to ensure that all transactions are properly recorded and reported.

The third part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that proper record-keeping is essential for the success of any business and for the protection of the interests of all parties involved. The document then proceeds to outline the specific steps that should be taken to ensure that all transactions are properly recorded and reported.

The fourth part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that proper record-keeping is essential for the success of any business and for the protection of the interests of all parties involved. The document then proceeds to outline the specific steps that should be taken to ensure that all transactions are properly recorded and reported.

The fifth part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that proper record-keeping is essential for the success of any business and for the protection of the interests of all parties involved. The document then proceeds to outline the specific steps that should be taken to ensure that all transactions are properly recorded and reported.

ΚΥΡΙΕ, ΘΑ ΉΘΕΛΑ ΤΟΣΟ...

*Κύριε, θά 'θελα τόσο να βοηθήσω τους άλλους να ζήσουν,
όλους τους άλλους, τους αδελφούς μου,
που βασανίζονται και υποφέρουν,
χωρίς να ξέρουν γιατί,
περιμένοντας το θάνατο να τους λυτρώσει.
Εργάζονται για να μπορούν να τρώνε
Τρώνε για να μπορούν να εργάζονται,
με τέρμα τα γηρατειά και το θάνατο:
Όχι, δεν είναι αυτό η Ειρήνη που υποσχέθηκες.*

☆☆☆

*Κύριε, θά 'θελα τόσο να βοηθήσω τους άλλους να ζήσουν,
χωρίς την ταπεινωτική ελεημοσύνη
ενός άκαρπου οίκτου.
Είναι καλό να εμποδίζουμε τους πτωχούς να πεθάνουν.
Αλλ' αν τους αφήσουμε να πεθαίνουν από πείνα
σ' όλη τους τη ζωή,
αν κάνουμε τη ζωή τους έναν ατέλειωτο θάνατο,
αυτού του εγκλήματος γίνομαι συνένοχος
γιατί κρατώ πολλά απ' αυτά που τους χρειάζονται
για να ζήσουν.*

Μοιράζοντας μ' αγάπη τα αγαθά του κόσμου
γινόμαστε συνδημιουργοί Σου, Κύριε.

☆☆☆

Κύριε, θά 'θελα τόσο να βοηθήσω τους άλλους,
όλους τους άλλους, τους αδελφούς μου,
που παλεύουν κι αντιστέκονται
μέσα στο κενό.

Να βασανίζομαι, να καταπατώ για να μαζέψω άπληστος,
με την καρδιά δεμένη και δούλη τη συνείδηση,
λίγο απ' αυτό το χρήμα
που κάνει να σαπίσουν τόσοι προορισμοί.

ή για να «κερδίσω» —όπως λένε—
μερικά λεπτά της ώρας απ' αυτόν
τον ανύπαρκτο χρόνο
στον Παράδεισο:

Όχι, δεν είναι αυτό η Ειρήνη που υποσχέθηκες, Κύριε.

☆☆☆

Κύριε, θά 'θελα τόσο να βοηθήσω τους άλλους,
όλους τους άλλους, τους αδελφούς μου,
που κλονίζονται μέσα στη μοναξιά τους...

Δώσε ν' αφιερώσω τη ζωή μου
στην προσπάθεια να τους απελευθερώσω
απ' τη βιασύνη τους, ώστε να Σε βρουν,
από την ταραχή τους, ώστε να Σε ακούουν,
από τα πλούτη τους, ώστε να σε καταλαβαίνουν,
απ' τη φτώχη τους ματαιότητα,
ώστε να γνωρίσουν την Ειρήνη που υποσχέθηκες,
αν τούτο είναι το θέλημά Σου...

Ραούλ Φολερώ

(1926)

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η αναβίωση της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Αλβανίας

Από τον Σεβ. Μητροπολίτη Δημητριάδος κ. Χριστόδουλο

Η Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Αλβανίας τα τελευταία 50 χρόνια αντιμετώπισε σειρά δοκιμασιών. Ο διωγμός εναντίον αυτής από το κομμουνιστικό καθεστώς έφθασε στο κατακόρυφο όταν το Νοέμβριο του 1967 ακυρώθηκαν τα διατάγματα, τα οποία ρύθμιζαν τις σχέσεις του Αλβανικού Κράτους προς τα διάφορα θρησκευόμενα της χώρας. Το Ε΄ συνέδριο του Κ.Κ. Αλβανίας διεκήρυξε ότι η Αλβανία «έγινε το πρώτο αθεϊστικό κράτος της υφηλίου», ενώ το «Σύνταγμα της Λαϊκής Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Αλβανίας», το οποίο επιβλήθηκε το Δεκέμβριο του 1976, απαγόρευσε αυστηρά οποιαδήποτε έκφραση θρησκευτικής πίστης και λατρείας, δημόσιας ή ιδιωτικής. Έτσι, η Αλβανία έγινε το μοναδικό κράτος στον κόσμο, το οποίο συνταγματικά αρνήθηκε το βασικό ανθρώπινο δικαίωμα της θρησκευτικής ελευθερίας.

Η ιστορία και το μαρτύριό της...

Πριν από τον πόλεμο του 1940, η Ορθόδοξη Εκκλησία της Αλβανίας είχε ανακηρυχθεί αυτοκέφαλη, με τον Πατριαρχικό και Συνοδικό Τόμο της 12-3-1937. Η έκδοση του Τόμου αυτού υπήρξε ο καρπός πολυχρόνιων αγώνων και προσπαθειών, που κατέβαλε με πολύ κόπο ο απεσταλμένος του Οικουμενικού Πατριαρχείου, Μητροπολίτης τότε Τραπεζούντος Χρύσανθος, ο μετέπειτα Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος. Την Ιεραρχία της Εκκλησίας αυτής αποτελούσαν τότε 4 Ιεράρχες: 1) Ο Αρχιεπίσκοπος Τιράνων Χριστόφορος Κίσσης, 2) Ο Επίσκοπος Κορυτσάς Ευλόγιος Κουρίλας, 3) Ο Επίσκοπος Αργυροκάστρου Παντελεήμων Κοτόκος και 4) Ο Επίσκοπος Βερατίου Αγαθάγγελος Τσάμτσης. Το πλήρωμα της Εκκλησίας αυτής ανερχόταν τότε σε 260.000 πιστούς.

Το 1939, με την κήρυξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, οι δύο επίσκοποι Κορυτσάς Ευλόγιος και Αργυροκάστρου Παντελεήμων ευρέθησαν στην Ελλάδα με άδεια και στον μεν Ευλόγιο δεν επέτρεψαν οι ιταλικές αρχές, που είχαν καταλάβει την Αλβανία, να επανακάμψει στο ποίμνιό του, τον δε Παντελεήμονα εμπόδισε ο εν τω μεταξύ κηρυχθείς ελληνοϊταλικός πόλεμος και η κατάρρευση του μετώπου μετά τη γερμανική επίθεση. Το κομμουνιστικό καθεστώς που εγκαθιδρύθηκε στη χώρα αυτή το 1944, αρχικά επιδίωξε και επέτυχε να θέσει υπό τον έλεγχό του την Εκκλησία, όπως αυτό συνέβη σε όλες τις μαρξιστικές χώρες. Έτσι, ενώ με το άρθρο 18 του Συντάγματος του 1946 διακηρύχθηκε ότι «σ' όλους τους υπηκόους είναι εγγυημένη η ελευθερία της θρησκευτικής συνειδήσεως» και με το υπ' αριθμ. 743/25.1.48 διάταγμα αναγνωρίστηκαν επίσημα οι θρησκευτικές κοινότητες των Ορθοδόξων, των Ρωμαιοκαθολικών, των Μπεκτασήδων και των Μουσουλμάνων, ταυτό-

χρονα άρχισε μια αδυσώπητη αντιθρησκευτική εκστρατεία με κύριο άξονα την κατασυκοφάντηση της Εκκλησίας, τη βία, την καταπίεση και την τρομοκρατία. Κατά την περίοδο 1944-1976, πολλοί κληρικοί και λαϊκοί πιστοί εκτελέστηκαν ή φυλακίστηκαν, καταδικασθέντες σε καταναγκαστικά έργα.

Το 1949 εκθρονίστηκε ο Αρχιεπίσκοπος Χριστόφορος, ο οποίος πέθανε από τις κακουχίες την 19-6-58 στη Μονή Αρδενίτσης, όπου είχε εγκλεισθεί. Το 1958 επίσης πέθανε με μαρτυρικό θάνατο και ο βοηθός του, Επίσκοπος Απολλωνίας Ειρηναίος, για τον οποίο λέγεται ότι τον εκπαράθρωσαν από ένα κελλί της ίδιας μονής, όπου και αυτός ήταν έγκλειστος. Στη θέση του Αρχιεπισκόπου τοποθετήθηκε από το καθεστώς ο εξ εγγάμων κληρικών προερχόμενος αντικανονικός Επίσκοπος Κορυτσάς Παΐσιος. Ο Παΐσιος απεβίωσε στο θρόνο του την 4-3-1966, τον διαδέχθηκε δε ο Δαμιανός τον Απρίλιο του ίδιου έτους, ο οποίος παρέμεινε στο θρόνο μέχρι το 1967, όταν η Αλβανία απροκάλυπτα και απροσχημάτιστα αποφάσισε να εξαφανίσει κάθε ίχνος θρησκείας από το έδαφός της. Ο Δαμιανός συνελήφθη και εγκλείστηκε στις φυλακές, όπου και πέθανε το 1973, σε ηλικία 80 ετών. Ο Δαμιανός, σε αντίθεση με τον Παΐσιο, θέλησε να αποκαταστήσει κανονικούς δεσμούς με το Οικουμενικό Πατριαρχείο, αλλά δεν πρόλαβε. Τον πρόλαβαν τα γεγονότα.

Ο Εμβέρ Χότζα ετοίμαζε το έδαφος για τον εξοστρακισμό της θρησκείας από την Αλβανία πολύ πριν από το 1967. Από το 1961 η Αλβανία είχε προσδεθεί στο άρμα της Κίνας και προφανώς επηρεάστηκε από τις επαναστατικές ιδέες του Μάο. Ο Χότζα στο βιβλίο του «Δύο φίλοι λαοί» έγραφε σχετικά: «Όσο για το ζήτημα της θρησκείας, οι παπάδες της Αθήνας, του Βατικανού ή όποιου άλλου κέντρου πρέπει να ξέρουν καλά ότι στη Σοσιαλιστική Αλβανία έχει παρέλ-

θει μια για πάντα ο καιρός της θρησκείας και των Εκκλησιών. Όποιος επιθυμεί ως πιστεύει μέσα του, αλλά να έχει θρησκευτικό ίδρυμα εδώ στην Αλβανία, να έχει μια Εκκλησία σαν «βασίλειο» ξέχωρο μέσα στο κράτος και τη δημοκρατία μας, για να αποκαταστήσει και να οργανώσει κατασκοπευτικές συνδέσεις με την Καθολική, την Ελληνική, τη Σερβική αντίδραση κ.λπ., αυτό εμείς δεν το επιτρέπουμε, όχι μόνο η Αμερικανική Γερουσία να σηκωθεί στο πόδι, αλλά και όλη η Αμερική. Θρησκευτική επιρροή θα υπάρχει και ύστερα από 100-150 χρόνια, αλλά οι νεολαίοι μας δεν θα τη γνωρίσουν και δεν θα την πλησιάσουν. Από σήμερα κιόλας έχουμε μια νεολαία, που δεν πιστεύει ούτε Θεό, ούτε Χριστό, ούτε Μωάμεθ» (Καθημερινή, 16-3-1987).

Εκκλησία κατακομβών

Με το διάταγμα 4337/13-11-67, η θρησκεία ετέθη εκτός νόμου. Σύμφωνα με τις διατάξεις του, όποιος κάνει το σταυρό του, καταδικάζεται σε 10 χρόνια φυλάκιση, όποιος προσεύχεται εμπρός σε γκρεμισμένη εκκλησία τιμωρείται με 15 χρόνια φυλάκιση, όποιος τολμά να διατηρεί εικόνες στο σπίτι του φυλακίζεται για 25 χρόνια. Το νέο Σύνταγμα του 1967 κατοχύρωσε τις θέσεις αυτές: «Το κράτος δεν αναγνωρίζει καμιά θρησκεία και υποστηρίζει την αθεϊστική προπαγάνδα, για να ριζώσει στους ανθρώπους την υλιστική επιστημονική κοσμοαντίληψη». Αποτέλεσμα των νέων μέτρων υπήρξε η ολοσχερής εξαφάνιση κάθε σημείου θρησκευτικής ζωής. Η Ιεραρχία εξολοθρεύθηκε παντελώς. Ούτε ένας Επίσκοπος ζωντανός, έστω και αποσχηματισμένος, δεν υπάρχει σήμερα. Την ίδια τύχη είχαν και οι ιερείς. Αυτοί αποσχηματίστηκαν δημοσία και διαπομπεύθηκαν. Μερικούς τους εξανάγκασαν σε πράξεις ατιμωτικές, όπως π.χ. να σπάσουν στους σταυρούς από τους τάφους και,

όποιος ηρνείτο, τον εκτελούσαν επί τόπου. Πολλοί ιερείς βασανίστηκαν και κατόπιν εκτελέστηκαν. Είναι όμως βέβαιο ότι υπάρχουν σήμερα εν ζωή μερικοί, έστω αποσηματισμένοι ιερείς, μεγάλης οπωσδήποτε ηλικίας, οι οποίοι με κίνδυνο της ζωής των, όπως ο π.Χ.Ρ. Βορειοηπειρώτης, λειτουργούν κρυφά μόνοι τους το βράδυ στο σπίτι και το πρωί μεταδίδουν τη Θεία Κοινωνία σε έμπιστους χριστιανούς ή βαπτίζουν μέσα στο σπίτι τα βρέφη, που οι μητέρες τους τα οδηγούν εκεί. Ο π.Χ.Ρ. έδειξε σε συγγενή του από την Ελλάδα, που τον επισκέφθηκε στο χωριό του την κρύπτη στο δάπεδο του σπιτιού, όπου φύλαγε τα ιερά σκεύη, τις εικόνες και τα άμφιά του. Ο ίδιος διηγήθηκε πώς τον εξύρισαν στην πλατεία του χωριού, εξευτελίζοντάς τον στα μάτια των συγχωριανών του, που εξαναγκάστηκαν να είναι παρόντες στη σκηνή. Δυστυχώς, στον κατά της Εκκλησίας διωγμό, πρωτοστάτησαν Έλληνες εξωμότες, όργανα του κόμματος, που υπήρξαν οι προδότες που πάντοτε υπάρχουν. Αυτοί φέρθηκαν με σκληρότητα απέναντι των κληρικών και λαϊκών και σ' αυτούς οφείλεται το μεγάλο δράμα της Εκκλησίας αυτής.

Όσοι ναοί δεν γκρεμίστηκαν, άλλαξαν χρήση. Μετατράπηκαν σε αποθήκες, κινηματογράφους, γκαράζ, κέντρα διασκεδάσεως. Όσοι δεν γκρεμίστηκαν, είναι κλειστοί για τη λατρεία. Αποκαλυπτικές φωτογραφίες ναών που έχουν αλλάξει χρήση, έχουν δημοσιευθεί και στην Ελλάδα. Όμως Βορειοηπειρώτες φυγάδες έχουν διηγηθεί θαυμαστές ιστορίες για τη θεία δίκη σε βάρος εκείνων που τόλμησαν να γκρεμίσουν εκκλησίες. Ενώ άλλες διηγήσεις μαρτυρούν για την επιβίωση της πίστεως μέσα στις καρδιές των ανθρώπων. Τελικά, η πίστη δεν έχει πεθάνει στην Αλβανία.

Πριν από το τέλος του 1990, ο διωγμός κατάπαυσε και άρχισε σταδιακά η λειτουργία λίγων εκκλησιών. Στις 16

Ιουλίου 1991, φθάνει στην Αλβανία ο Πατριαρχικός Έξαρχος που όρισε τον Ιανουάριο του ίδιου έτους το Οικουμενικό Πατριαρχείο και αναλαμβάνει το δύσκολο έργο της ανασυγκρότησης της Εκκλησίας. Πρώτη ενέργεια του Εξάρχου η σύγκληση κληρικολαϊκής Συνέλευσης, όπου μετείχαν 15 Ορθόδοξοι κληρικοί και 30 λαϊκοί αντιπρόσωποι των 4 εκκλησιαστικών Επαρχιών της Αλβανίας. Η Συνέλευση εξέλεξε για ένα χρόνο Αρχιερατικούς Επιτρόπους και Γενικό Εκκλησιαστικό Συμβούλιο, που αποτελείται από τον Πατριαρχικό Έξαρχο, τους 4 Αρχιερατικούς Επιτρόπους και 4 λαϊκούς.

Η προσπάθεια ανασυγκρότησης της Αυτοκέφαλής Αλβανικής Εκκλησίας έχει αρχίσει και αναμένεται πως γύρω στο 1/3 του πληθυσμού θα βαπτιστούν Ορθόδοξοι.

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Από το δημοσιογράφο-Θεολόγο Διονύση Μακρή

Όταν ξεκινήσαμε να πάμε στην Αλβανία μαζί με τον βουλευτή κ. Νίκο Μαμμωνά, την πρόεδρο της Ιονικής Ασφαλιστικής κ. Ειρήνη Δορκοφίκη και το φωτογράφο Μιχάλη Βίδο δεν είχα καθόλου φανταστεί αυτό που θα συναντούσαμε καθώς θα περνούσαμε τα σύνορα της Κακαβιάς.

Θα μπορούσα να γράφω ώρες ατέλειωτες γι' αυτό το δυστυχημένο λαό, που η μοίρα τον ήθελε σκλαβωμένο για αιώνες, ενώ τα τελευταία 50 χρόνια ένας αδίστακτος δικτάτορας, ο Εμβέρ Χότζα του στέρησε κάθε ελευθερία, απαγορεύοντας ακόμη και τις λατρευτικές ανάγκες προς το Θεό. Ό,τι και να γράψω θα είναι λίγο μπροστά σ' αυτό που αντίκρισα στην Αλβανία του 1991, γι' αυτό θα σημειώσω μόνο λίγες μαρτυρίες Ελλήνων και Αλβανών που φανερώνουν τις σκέψεις αλλά και την πίστη ενός καταπιεσμένου και πεινασμένου λαού.

Στα Τίρανα συναντήσαμε τον βουλευτή του Δημοκρατικού Κόμματος κ. Μήτρο Τσιέλια και πρωτεργάτη της επα-

νάστασης που έδωσε τέλος στο δικτατορικό καθεστώς. Απλός, καλοσυνάτος, κάθισε και συζήτησε μαζί μου για την Αλβανία, για το λαό του, για τα όνειρά του. Είχα όμως την επιθυμία να τον ρωτήσω για το πώς βλέπει την Ελλάδα και τους Έλληνες, γιατί πολλά ακούγονται και πολλά γράφονται για τους Αλβανούς. Φοβόμουν πως θα απέφευγε την ερώτηση, γι' αυτό ήμουν στην αρχή διστακτικός, αλλά τελικά δεν άντεξα στον πειρασμό που είχα ως Έλληνας και τον ρώτησα. Η απάντησή του ήταν αποστομωτική:

«Από το σχολείο έχουμε μορφωθεί με την αρχαία ελληνική ιστορία και φιλοσοφία. Η δικτατορία του Χότζα μπορεί να μας στέρησε τη σύγχρονη μόρφωση, αλλά δεν μας χώρισε από την ελληνική λογοτεχνία. Αυτή δεν κατάφερε να την φυλακίσει και έτσι ο Καζαντζάκης, ο Σαμαράκης και ο Σεφέρης έφερναν κοντά τους Έλληνες. Επίσης, η ελληνική μουσική του Θεοδωράκη, Χατζηδάκη και άλλων μας φέρνουν πιο κοντά στην ελληνικό λαό».

Ξαφνιαστήκα τόσο πολύ από την απάντησή του που σταμάτησα πλέον να τον ρωτώ, ενώ ήθελα να του κάνω κι άλλες ερωτήσεις. Το ίδιο βράδυ έμαθα πως ήθελε να βαπτισθεί χριστιανός Ορθόδοξος από ένα φίλο του που μας βοήθούσε στην ξενάγηση στην πόλη των Τιράνων.

Η επόμενη ημέρα μας επιφύλασσε ένα κοπιαστικό ταξίδι αλλά γεμάτο εμπειρίες. Τίρανα - Φίερι - Αργυρόκαστρο - Αγίους Σαράντα. Μια μέρα ολάκερη ταξιδεύαμε ανάμεσα σε παιδιά που έστηναν οδοφράγματα για να διεκδικήσουν μια τσίχλα, μια καραμέλα, ένα καλό λόγο, ένα χάδι. Ανάμεσα σε αγελάδες και πρόβατα που κυκλοφορούσαν ελεύθερα στον Εθνικό δρόμο, του έμοιαζε με στενό σοκάκι της Αθήνας. Τελικά, φθάσαμε στους Αγίους Σαράντα και αφήσαμε το αυτοκίνητο σε κεντρικό σημείο για να το βλέπουμε, επειδή εξαιτίας της πείνας η κλεψιά είναι καθημερινή. Η κ. Δορκοφίκη έτρεξε να βρει τον κ. Παπανικολάου, ο οποίος

είναι ο πρόεδρος του Εκκλησιαστικού Συμβουλίου, ενώ ο κ. Μαμμωνάς και εγώ πιάσαμε συζήτηση με Έλληνες που αμέσως ήρθαν να μας προσκαλέσουν στο σπίτι τους, να μας φιλοξενήσουν.

Μόλις έμαθαν ότι ο κ. Μαμμωνάς είναι βουλευτής, άρχισαν να μιλούν για εθνικά θέματα. Ο κυρ-Γιώργης από την Χειμάρρα έκανε κριτική λέγοντας: «Εσείς εκεί κάτω στη Βουλή κάνετε λάθη πολλά· προσπαθείτε να κάνετε τους διαβόλους παπάδες και δεν κοιτάτε εμάς, τα αδέρφια σας που πεινάμε». Ο δάσκαλος Ζώγκος που παρακολουθούσε συμπλήρωσε: «Και όταν έχετε να λύσετε εθνικά θέματα, έχετε και διχόνοια. Εμείς είμεθα γυμνοί τελείως, αλλά έχουμε και πίστη στο Θεό, αν και εγώ ως παλαιός κομμουνιστής που πολέμησα στο πλάι των ανταρτών δεν πολυπίστευα στο Θεό, αλλά τώρα πιστεύω στο Θεό που εσείς έχετε χάσει, στο Θεό της Ελλάδος, γι' αυτό ελπίζουμε να περάσουμε το χειμώνα» (σημ. ήταν ακόμη φθινόπωρο). Κάποιος κύριος ηλικιωμένος που παρακολουθούσε τη συζήτηση διακριτικά, προκάλεσε το ενδιαφέρον μου και άρχισα άθελά μου να τον κοιτάξω. Νόμιζε πως τον πέρασα για Αλβανό, γι' αυτό γύρισε και μου είπε: «Τι με πέρασες εμένα ρε, εγώ είμαι Έλληνας από τους Αγίους Σαράντα και καμαρώνω γι' αυτό. Σπύρος Νίκας λέγομαι και αν θέλετε να με τιμήσετε, ελάτε να σας φιλοξενήσω».

Μια ζωντανή μαρτυρία ακόμη φανερώνει τη διάθεση ενός λαού που, ενώ βασανίζεται από τη μιζέρια και την πείνα, σκέφτεται την πίστη του και τις εκκλησιές. Ο Λάζαρος Παντέχης, 37 χρόνων, μας είπε πως πρώτο μέλημα του χωριού Βίρνα είναι να ξαναφτιάξει την εκκλησιά του Αγίου (προφήτη) Ηλία.

Θεωρώ υποχρέωση και καθήκον, λοιπόν, κάθε Έλληνα να βοηθήσει στο έργο ανασυγκρότησης και επισκευής των εκκλησιών, γιατί στην Αλβανία η πείνα δεν είναι μόνο

υλική σήμερα, αλλά και πνευματική και η Ορθοδοξία είναι η μόνη που μπορεί να χορτάσει τον πεινασμένο πνευματικά λαό.

ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΑΛΒΑΝΙΑΣ

Τον τελευταίο καιρό ξανάρχεται οδυνηρά στο διεθνές προσκήνιο το δράμα της Αλβανίας, που η Ελλάδα το ζει από το 1912 όταν άρχισε το «Βορειοηπειρωτικό πρόβλημα», για να καταλήξει στην καθημερινή τραγωδία των «Αλβανών της Ομόνοιας».

Η Ευρώπη έχει επιτέλους συγκινηθεί από την απελπισία ενός λαού δίχως προοπτικές, ελπίδα, στοιχειώδη βιοτικά μέσα και εξαγγέλλει σταυροφορία για παροχή υλικής βοήθειας. Σωστά και δίκαια όλα αυτά και κανείς δεν πρέπει να ολιγωρήσει για τους συνανθρώπους του.

Αλλά για όποιον ζήσει, έστω ελάχιστα, στη χώρα αυτή, η διαβεβαίωση - «σκάνδαλο» του Χριστού ανεβαίνει αυτόματα στα χείλη του: «Ουκ επ' άρτω μόνω ζήσεται άνθρωπος» (Ματθ. δ' 4)!

Τι άλλο μπορεί, λοιπόν, να περιμένει ένας λαός, που μαζί με στοιχειώδη αγαθά, του στέρησαν και τα ιερά και όσιά του; Τι μπορεί να περιμένει από εμάς, αδελφούς τους ομόδοξους, αλλά σε μεγάλο ποσοστό και ομόαιμους και ομόγλωσσους; Ή πιο απλά: η οικονομική κρίση που μαστίζει την Ελλάδα δεν επιτρέπει ίσως την οικονομική αρωγή στο βαθμό που θα θέλαμε, αν και πρέπει να υπομνησθεί το

αξιοθαύμαστο έργο που έχουν επιτελέσει ο ΕΕΣ και η Ελλαδική Εκκλησία· μήπως όμως υπάρχει και άλλο πεδίο για βοήθεια, όχι λιγότερο σημαντικό από το πρώτο;

Ορθόδοξοι ναοί

Από τις 13-17 Ιουλίου δόθηκε στον υπογράφοντα η ευκαιρία, μετά από ευγενική πρόσκληση του προέδρου του ΕΕΣ, τ. υπουργού κ. Γερασ. Αποστολάτου, να επισκεφθεί την Αλβανία μαζί με τον αρχιτέκτονα - αναστηλωτή κ. Νίκο Χαρκιολάκη.

Σκοπός ήταν η παροχή επιστημονικών συμβουλών για την αποκατάσταση Ορθόδοξων ναών, που θα γίνει με πρωτοβουλία και χρηματοδότηση του ΕΕΣ, αρχίζοντας από τον μεταβυζαντινό μητροπολιτικό ναό της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στο Αργυρόκαστρο, μνημείο μείζονος ιστορικής σημασίας τους δύο τελευταίους αιώνες.

Εμπειρότατοι στα της Αλβανίας συνταξιδιώτες, η νομικός και πολιτευτής κ. Ειρήνη Δορκοφίκη και η ψυχή του εκεί έργου του ΕΕΣ κ. Νίκος Τσούκης.

Δεν θα ασχοληθώ με επιπόλαιες, μονόπλευρες αναγκαστικά, «ταξιδιωτικές εντυπώσεις». Απλώς επιθυμώ να επισημάνω ότι, κατά τη γνώμη μου, η Ελλάδα μπορεί να βοηθήσει τη φίλη γείτονα αποτελεσματικά, ανιδιοτελώς και με φιλάδελφο πνεύμα. Ο χώρος των μνημείων είναι από τους πλέον ενδεδειγμένους: η απαραγνώριστη ιστορική και αρχαιολογική πραγματικότητα δείχνει, πέρα από οποιεσδήποτε και οποθενδήποτε προερχόμενες πρόσκαιρες πολιτικές σκοπιμότητες και θεωρίες, ότι υπάρχει ένας κοινός βαλκανικός πολιτισμός με ρίζες βαθιές στην Αρχαία Ελλάδα, το Βυζάντιο και την Τουρκοκρατία.

Το γεγονός αυτό δίνει στη χώρα μας σπουδαιότατο προβάδισμα στα πολιτισμικά πράγματα της γείτονος σε σχέση

με άλλες χώρες της ΕΟΚ ή της δυτικής και κεντρικής Ευρώπης! Ελάχιστα ονόματα αρκούν για του λόγου το αληθές: **Απολλωνία και Βουθρωτό** για την αρχαία εποχή, **Δυρράχιο και Δρυινούπολη** για τη βυζαντινή, **Μοσχόπολη και Αργυρόκαστρο** για τη μεταβυζαντινή. Θα περιοριστώ στα χριστιανικά μνημεία.

Όποιος φυλλομετρήσει σχετικές βιβλιογραφίες, εύκολα διαπιστώνει τη μεγάλη συμβολή γηγενών και ξένων αρχαιολόγων στη διερεύνηση των βυζαντινών μνημείων της Αλβανίας. Αντίθετα, δεν έχει προωθηθεί επαρκώς η έρευνα για τα μεταβυζαντινά: όταν γενικά η μελέτη της μεταβυζαντινής τέχνης άρχισε να γίνεται συστηματικότερη μετά τον τελευταίο πόλεμο, η Αλβανία ήταν πλέον απρόσιτη. Έτσι, η μη δυνατότητα άμεσης γνώσης και σύγκρισης των μνημείων της με αντίστοιχα στην Ήπειρο ή τη Μακεδονία αφαιρεί το στέρεο υπόβαθρο για εμπέδωση του υλικού.

Παραθέτω ένα συγκεκριμένο παράδειγμα: Από πηγές γνωρίζουμε παραπάνω από 30 ναούς στην Αλβανία, που αγιογραφήθηκαν από Έλληνες τεχνίτες, οι οποίοι παράλληλα ζωγράφισαν και στον τόπο τους.

Και όμως, είναι ζήτημα αν διαθέτουμε εξαντλητική μονογραφία με όλα τα έργα για έναν έστω από τους αγιογράφους αυτούς, ακόμη και τον πιο ονομαστό ανάμεσά τους, τον πρωτοπαπά Ονούφριο του Βερατίου, που κόσμησε και ναούς στην Καστοριά (16ος αιώνας)!

Βυζαντινά μνημεία

Αλλά και για τα βυζαντινά μνημεία υπάρχουν σοβαρά κενά. Από τα σπουδαιότερα προβλήματα λ.χ. της σύγχρονης Βυζαντινολογίας είναι η συστηματική διερεύνηση των παλαιοχριστιανικών και βυζαντινών οικισμών, πόλεων, φρουρίων. Εκείνο που ισχυρίστηκε στον καιρό του ο Σεφέ-

ρης, ότι δηλαδή ήξεραν τότε περισσότερα για τον κόσμο του Ομήρου παρά του «Ερωτόκριτου», ισχύει σήμερα εδώ: αγνοούμε στοιχειώδη πράγματα για βυζαντινά πολίσματα του βορειοδυτικού χώρου, ενώ γνωρίζουμε αρκετά για την κατά αιώνες αρχαιότερη Δωδώνη.

Και όμως, ο ενιαίος αυτός χώρος διέθετε αξιολογότατα κέντρα· απαριθμώ πρόχειρα αρχίζοντας από το Νότο: Ναύπακτος, Αχελώος, Βόνιτσα, Νικόπολη, Ρωγοί, Άρτα, Ιωάννινα, Παραμυθιά, Φωτική, Δωδώνη στην Ελλάδα· Βουθρωτό, Άγιοι Σαράντα, Φοινίκη, Μεσοπόταμο, Δρυινούπολη, Δέλβινο, Λάμποβο, Αργυρόκαστρο, Απολλωνία, Δυρράχιο, Χειμάρρα στην Αλβανία.

Σχεδόν τίποτε δεν γνωρίζουμε για όλα αυτά, που συνδέονταν τόσο στενά μεταξύ τους, όσο και με τα απέναντί τους Ιόνια Νησιά, όχι μόνο λόγω ελλείψεως συστηματικών ανασκαφών, αλλά και εξαιτίας των στεγανών μεταξύ των δύο χωρών για ολόκληρες δεκαετίες! Δεν χρειάζονται σχόλια.

Υπάρχει λοιπόν, εκ των πραγμάτων, ένα ευρύτατο πεδίο για διεπιστημονική συνεργασία μεταξύ των δύο γειτονικών χωρών. Γι' αυτό, είναι πραγματικά αξιέπαινη και ίσως μοναδική η ευκαιρία, που δημιουργήθηκε χάρη στο ενδιαφέρον του προέδρου του Ε.Ε.Σ. Στις 24 Ιουλίου στη σχετική του συνέντευξη Τύπου ειπώθηκαν τα δέοντα και διαγράφηκε το πλαίσιο ενεργειών από την πλευρά του Ε.Ε.Σ.: συνοψίζεται στην πρόθεσή του να συνδράμει με κάθε τρόπο την αποκατάσταση των ναών στις 4 επισκοπικές έδρες (Αργυρόκαστρο, Κορυτσά, Αγίους Σαράντα και Βεράτιον / Βελέγραδα).

Στο έργο αυτό υποβοηθείται από εμπειρογνώμονες της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας του υπουργείου Πολιτισμού: τον αρχαιολόγο (τον υπογράφοντα), αρχιτέκτονα - αναστηλωτή κ. Ν. Χαρκιολάκη και τον συντηρητή κ. Χαρ.

Λιωνή, με μακρά πείρα από τα συγγενικότατα μνημεία της Ηπείρου, ο οποίος έχει ήδη αρχίσει εργασία στο ναό του Αργυροκάστρου, όπως αναφέρθηκε.

Ελληνική συμβολή

Η Ελλάδα, λοιπόν, δια του Ε.Ε.Σ., συνεισφέρει ήδη με χρήματα και εμπειρία στη συντήρηση των χριστιανικών μνημείων της Αλβανίας. Ασφαλώς δεν είναι η μόνη: κάθε μέρα αυξάνεται το ενδιαφέρον ξένων αρχαιολογικών σχολών ή ετερόδοξων αποστολών για το ίδιο θέμα! Και εδώ ακριβώς είναι το λεπτό σημείο: άκομπες κινήσεις ή ακατάλληλα πρόσωπα από την ελληνική πλευρά θα οδηγήσουν πιθανόν σε ναυάγιο ένα έργο που άρχισε τόσο ευοίωνα, ως πρόκριμα για το μέλλον, από τις δύο όμορες χώρες.

Και είναι εδώ η στιγμή να υπογραμμιστεί έντονα κάτι άλλο: ότι με την ίδια ανιδιοτέλεια, εγκαρδιότητα και ενθουσιασμό συμφώνησε και βοηθεί και η αλβανική πλευρά, δηλαδή το Κεντρικό Ινστιτούτο Πολιτιστικών Μνημείων στα Τίρανα (διευθυντής και υποδιευθυντής οι αρχιτέκτονες κ. Riza και Walter, αντίστοιχα), η Νομαρχία Αργυροκάστρου (νομομηχανικός κ. Παναγιώτου) και η Τοπική Υπηρεσία Μνημείων (Αρχιτέκοντας κ. Bozgo)!

Η ελληνική συμβολή αυτή τη στιγμή δεν σταματάει εδώ. Χάρη σε διμερή συμφωνία, εκτελείται ήδη κοινό πρόγραμμα έρευνας του Βουθρωτού· επικεφαλής από την Ελλάδα η αρχαιολόγος κ. Καίτη Αργυροκαστρίτου-Χατζή (εκ μέρους της Γεν. Γραμ. Έρευνας και Τεχνολογίας), που υλοποιεί το ανεκπλήρωτο όραμα του αλησμόνητου συζύγου της Δημήτρη Χατζή, αυτού του βαθύριζου Ηπειρώτη, που η μακροχρόνια ξενιτιά όξυνε στο έπακρο την παμβαλκανική του όραση!

Όμως το χρέος μας ως ελληνικού κράτους **δεν πρέπει να**

σταματήσει σε αυτά! Μπορούμε να βοηθήσουμε αμέσως, με το ήδη υπάρχον προσωπικό, εκ μέρους της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας, στην ταχεία και αποτελεσματική τεκμηρίωση όλων των μνημείων της Αλβανίας, στην καταλογογράφησή τους κατά τα ευρωπαϊκά πρότυπα, όπως άρχισε ήδη στην Ελλάδα (ΥΠΠΟ - Δ/νση Αρχείου Μνημείων και Δημοσιευμάτων), στη συντήρηση και αποκατάστασή τους, τέλος στην από κοινού διερεύνηση των ομοειδών μνημείων των δύο χωρών.

Η Ελλάδα θα ωφεληθεί επίσης εξαιρετικά από μια τέτοια συνεργασία: το Αργυρόκαστρο λ.χ., με την υποδειγματική διατήρηση της παλιάς πόλης, ίσως θα μας συνέτιζε για το ξέφρενο ξεπούλημα των δικών μας παραδοσιακών οικισμών, θυσία στο βωμό του εύκολου κέρδους! Και είναι ένα μικρό θαύμα, όταν μισή ώρα πέρα από τα σύνορά σου βρίσκεις ακόμη τεχνίτες με μεράκι για το δούλεμα της πέτρας, του μαρμάρου, του ξύλου, όταν στον τόπο σου όλοι έχουν μεταβληθεί σε άτεχνους μπετατζήδες! Τελευταίο αλλά όχι έσχατο: όσοι κλασαυχενίζονται ότι η Ελλαδίτσα των «μικρομεσαίων» κατέχει... και τα σκήπτρα της Ορθοδοξίας, ας πεταχτεί με το λουσάτο Ι.Χ. του στη γείτονα. Μάτια πεινασμένα θα τον κοιτούν βέβαια παντού με βουλιμία, παιδικά χέρια θα απλώνονται επίμονα για μια τσίχλα, όμως με πόσο καμάρι θα του δείξουν κρεμασμένο στο λαιμό τους τον σταυρό, με πόση λαχτάρα και ζέση θα παρακολουθήσουν μαζί του στους ρημαγμένους ναούς τους τις ακολουθίες, ακόμη και όταν δεν καταλαβαίνουν τα λόγια!

Στενή συνεργασία

Η στιγμή είναι ιστορική, η ευκαιρία μοναδική. Το υπουργείο Πολιτισμού, σε στενή συνεργασία με το υπ. Εξωτερικών, τον Ε.Ε.Σ., την αλβανική κυβέρνηση —ο κο-

ρυφαίος των Αλβανών βυζαντινολόγων κ. Alexander Meksi κατέχει επιφανή θέση σ' αυτή!— και πρωτίστως ο επικεφαλής της Ορθόδοξης Αλβανικής Εκκλησίας, εκπροσωπώντας το Οικουμενικό Πατριαρχείο, οφείλει να προχωρήσει γρήγορα, γενναία και με σύνεση.

Ο δρόμος έχει ήδη ανοίξει από τον Ε.Ε.Σ. που έχει επωμιστεί και την τεράστια δαπάνη, το βασικό προσωπικό έχει ήδη βρεθεί, θέληση και επιθυμία υπάρχουν. Δύο πράγματα ας προσεχθούν: διαφάνεια και αμοιβαιότητα στη συνεργασία με τους ομοτέχνους της Αλβανίας αφενός, αυστηρή επιλογή των προσώπων που θα κριθούν αναγκαίο να πλαισιώσουν τα ήδη υπάρχοντα αφ' ετέρου!

Ο δρόμος σίγουρα είναι επίπονος και μακρύς, όμως μισαλλοδοξίες και σκοπιμότητες πολιτικές ή συσκοτίσεις ψευδοεπιστημονικές δεκαετιών θα πρέπει να υποχωρήσουν αμοιβαία μπροστά στη νηφάλια και απροκατάληπτη έρευνα των ίδιων των μνημείων. Η καλή θέληση και από τις δύο πλευρές φαίνεται δεδομένη σήμερα: θα ήταν ασυγχώρητο λάθος κάθε ολιγωρία μας!

Επιτακτικό χρέος

Στις 16 Ιουλίου επέτρεψε ο Θεός να μοιραστούμε συγκλονιστικές ιστορικές στιγμές με τους ομοδόξους μας στα Τίρανα: μετά από 25 χρόνια, η Ορθόδοξη Αλβανική Εκκλησία έβλεπε τον νέο προκαθήμενό της, τον Έξαρχο κ. Αναστάσιο, να πατάει το έδαφος του μαρτυρικού του ποιμνίου.

Από όλους δάκρυα και λυγμοί μέσα στον ρημαγμένο μητροπολιτικό ναό των Τιράνων (έως χτες κλειστό αθλητικό κέντρο από το 1967): ο Έξαρχος προσκυνούσε γονατιστός την Αγία Τράπεζα, νωπή ακόμη από μαρτύρων και ηρώων αίμα· αμέσως μετά ο κατάγυμνος ναός φεγγοβόλησε

από αναστάσιμα κεριά και δονήθηκε από το πιο εσώψυχα ψαλμένο «Χριστός Ανέστη»!

Οδεύοντας την επομένη για Αθήνα, νιώσαμε χρέος επιτακτικό να προσκυνήσουμε, στο Κολικόντασι, τον τάφο του πατρο-Κοσμά. Χαμένος μέσα στον πνιγηρό κάμπο ο ναός του, χτισμένος «δια προτροπής και προσταγής του πανυψηλοτάτου βεζύρη Αλή Πασά», καθώς μαρτυρεί μέχρι σήμερα η επιγραφή, θυμίζει με τον αψευδέστερο τρόπο, τι όρη μετακινεί η πίστη.

Με θρήνο και κοπετό γέμιζε την εκκλησία του Αγίου νεαρή χωρική, οιστρηλατημένη από πόνο κοντά στην οποία στεκόταν βουβά σεμνό παλικάρι, που κάθε Κυριακή και γιορτή μεγάλου αγίου, έρχεται και ανοίγει τον έρημο ναό και φροντίζει τον τάφο του «Αγίου των Σκλάβων», με όνειρο μοναδικό να αξιωθεί να τον διακονεί διαρκώς και ως ιερέας του!

Εύγλωττο και εναγώνιο το προσκλητήριο όλων τους προς τους Ορθοδόξους, Έλληνες και μη, ακριβώς όπως πριν από δυο χιλιάδες χρόνια στις ακτές της Τρωάδος στον Απόστολο των Εθνών: «Ανήρ ην εστώς, παρακαλών και λέγων: διαβάς (εις Αλβανίαν) βοήθησον ημίν» (Πραξ. Αποστ. ις' 10). Ενωτιζόμαστε τάχα την ικεσία τους;

Δημ. Δ. Τριανταφυλλόπουλος
Δρ. Φ. Έφορος Βυζαντινών Αρχαιοτήτων

(Το παρόν γράφτηκε τον Ιούλιο του 1991. Δυστυχώς σήμερα πολλές δραστηριότητες έχουν σταματήσει και ο ίδιος ο συγγραφέας του θέματος δεν... ξαναπήγε στην Αλβανία και όχι βέβαια από δική του υπαιτιότητα).

Η θρησκευτική ελευθερία στην Αλβανία

Από την επικράτηση του κομμουνιστικού καθεστώτος στην Αλβανία, η χώρα γνώρισε την πιο απάνθρωπη παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ο ελληνικός πληθυσμός υφίστατο απεινή διωγμό. Εφαρμόστηκε μέθοδος εξοντώσεως και διαβρώσεως του ελληνικού στοιχείου. Η προσπάθεια του καθεστώτος των Τιράνων ήταν ο πλήρης αφελληνισμός και αποχριστιανισμός των Βορειοηπειρωτών. Οι Έλληνες της Β. Ηπείρου μετακινήθηκαν από τα χωριά τους και εγκαταστάθηκαν αναγκαστικά σε άλλο τμήμα της Αλβανίας. Αντίστοιχα, στα χωριά της Β. Ηπείρου εγκαταστάθηκαν Αλβανοί από τη Βόρεια Αλβανία.

Ειδικότερα, η θρησκευτική ελευθερία και η ελευθερία της λατρείας είχε καταργηθεί απόλυτα, σύμφωνα με τα άρθρα 37 και 55 του Αλβανικού Συντάγματος του 1977 και το Διάταγμα 4337/12-11-1967. Το Αλβανικό Σύνταγμα διακήρυττε ότι το κράτος δεν αναγνώριζε καμιά θρησκεία και καθιέρωσε επίσημα την αθεϊστική προπαγάνδα για να ριζώσει στους πολίτες την υλιστική επιστημονική κοσμοθεωρία. Η Αλβανία ήταν το μόνο κράτος στον κόσμο που επέβαλε βίαια την αθεΐα. Το φαινόμενο αυτό ήταν μοναδικό και στα πιο σκληρά κομμουνιστικά καθεστώτα. Η επιβολή

της αθεΐας δεν ήταν συνέπεια μόνο του μαρξιστικο-λενινιστικού καθεστώτος που επικράτησε από το 1945 στην Αλβανία, αλλά είχε ως σκοπό τη δημιουργία ενιαίας εθνικής συνειδήσεως. Στην Αλβανία, το 60% είναι Μουσουλμάνοι, 30% Ορθόδοξοι και 10% Καθολικοί. Η ύπαρξη αυτών των τριών θρησκευτικών κοινοτήτων εμπόδιζε πάντα τη δημιουργία ενιαίας εθνικής συνειδήσεως. Το κράτος τους ήταν τεχνητό κατασκεύασμα των Μεγάλων Δυνάμεων από το 1913.

Το κομμουνιστικό καθεστώς της Αλβανίας απαγόρευε απόλυτα τις θρησκευτικές τελετές και τις λατρευτικές πράξεις, όπως της βαπτίσεις, τους γάμους, τις κηδείες, τη θεία λειτουργία κ.λπ. Αποσχημάτισαν τους Ορθόδοξους ιερείς και τους επισκόπους, έκλεισαν 2669 εκκλησιές, που αποτελούσαν και αρχαιολογικά μνημεία. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα 500.000 χριστιανοί Ορθόδοξοι να μην μπορούν να εκπληρώσουν τα θρησκευτικά τους καθήκοντα. Το τυραννικό καθεστώς των Τιράνων απαγόρευσε ακόμη και την κατ' οίκο λατρεία, το σημείο του Σταυρού, τη βαφή των αυγών το Πάσχα. Ακόμη και αυθόρμητη επίκληση του ονόματος του Θεού αποτελούσε αδίκημα. Η κατοχή σταυρού ή άλλων θρησκευτικών συμβόλων είχε ως αποτέλεσμα την επιβολή βαρειών ποινών. Επιπλέον, η Αλβανία απαγόρευσε τα θρησκευτικά ονόματα, σύμφωνα με το Διάταγμα 5339/23-9-1975, και επέβαλε την αλλαγή των θρησκευτικών ονομάτων.

Το καθεστώς αυτό δεν περιορίστηκε στην παραβίαση των θρησκευτικών ελευθεριών, αλλά καταπατούσε όλα τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες (για την παραβίαση βλ. **Νικολάου Αντωνοπούλου**, Η Εμπόλεμη κατάσταση μεταξύ Ελλάδος και Αλβανίας, Πρακτικά Α΄ Παν. Επισκ. Συνεδρίου, 1988, 726 επ. και σε ανάτυπο, Του Αυτού, Η Οικουμενική Διακήρυξις των ανθρωπίνων δικαι-

ωμάτων του ΟΗΕ, 1989, 30 επ., του Αυτού, Τα ανθρώπινα δικαιώματα ως της Βορείου Ηπείρου, ανάτυπο από το περιοδικό «Ελληνικός Αστήρ», 1990). Η στυγνή αυτή παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε βάρος των Ελλήνων της Β. Ηπείρου ήταν αντίθετη με την Οκουμενική Διακήρυξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του ΟΗΕ της 10-12-1948, με το Διεθνές Σύμφωνο περί αστικών και πολιτικών δικαιωμάτων του ΟΗΕ της 16-12-1966 και την Τελική Πράξη της Συνδιάσκεψης του Ελσίνκι της 1-8-1975. Για τις παραβιάσεις αυτές, η Αλβανία καταδικάστηκε κατ' επανάληψη από τα όργανα του Ο.Η.Ε και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Μετά την προσπάθεια εκδημοκρατισμού του καθεστώτος της Αλβανίας και τη διενέργεια εκλογών, η ελευθερία της θρησκευτικής συνειδήσεως και λατρείας αποκαταστάθηκε. Τώρα οι Ορθόδοξες Εκκλησίες πρέπει να ανοικοδομηθούν και να λειτουργήσουν. Να προμηθευτούν τα κατάλληλα λατρευτικά σκεύη και σύμβολα — και στον τομέα αυτό πρέπει να δραστηριοποιηθεί η Ελληνική Εκκλησία.

Θα πρέπει, λοιπόν, να επαινεθεί η προσπάθεια για την ανέγερση του Ναού στο Αργυρόκαστρο, αλλά και το βιβλίο που εκδίδεται για τις Ορθόδοξες Εκκλησίες. Η κ. Ειρήνη Δορκοφίκη διαδραματίζει πρωταγωνιστικό ρόλο στην προσπάθεια αυτή και είναι αξιέπαινη. Μόνο όταν οι Ορθόδοξοι αδελφοί μας έχουν και τα υλικά μέσα να λατρεύουν το Θεό τους και να ομολογούν την πίστη τους θα ησυχάσουμε. Αλλά και το ίδιο το αλβανικό κράτος θα πρέπει να επιθυμεί την ελεύθερη άσκηση κάθε δόγματος, γιατί αυτό σημαίνει αληθινό εκδημοκρατισμό του καθεστώτος που είναι αναγκαίος για την ενσωμάτωση της Αλβανίας στην ευρωπαϊκή οικογένεια. Μέχρι τότε, ο αγώνας πρέπει να συνεχισθεί με δύναμη και προσευχή. Και το ανά χείρας βιβλίο αποτελεί σπουδαίο όπλο για τον άγιο και

καταξιωμένο αυτόν αγώνα.

Νικ. Αντωνόπουλος-Δικηγόρος
Καθηγητής-Συνταγματολόγος